

УДК 336.763:346

Д. О. Лісова

СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТОРГОВЦЯ ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ

У статті досліджується питання відповідальності торговця цінними паперами на фондовому ринку України. Наголошується, що торговець цінними паперами може нести «подвійну» відповідальність: за вчинення порушення у договірних відносинах з клієнтом або іншими учасниками правовідносин торговець цінними паперами може нести майнову відповідальність, за недодержання вимог законодавства у сфері здійснення діяльності з торгівлі цінними паперами – нести специфічні адміністративно-господарські санкції в межах публічно-правового примусу. Аналізуються наукові підходи до визначення характеру відповідальності торговця цінними паперами, поняття «професійної відповідальності». Проводиться дослідження господарсько-правової відповідальності професійних учасників ринку цінних паперів, наводяться приклади із судової практики України. Встановлюється суть та ознаки професійної відповідальності торговця цінними паперами.

Ключові слова: торговець цінними паперами, професійний учасник фондового ринку, господарсько-правова відповідальність, професійна відповідальність, ринок цінних паперів, правопорушення, діяльність з торгівлі цінними паперами.

DOI 10.34079/2226-3047-2021-12-22-49-57

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Розробленість юридичних механізмів захисту прав учасників господарських правовідносин створює належні умови для поновлення порушених прав і в цілому сприяє підвищенню привабливості інвестиційного клімату в країні, адже інвестори почувають себе набагато впевненіше, коли знають, що в країні освоєння інвестицій відбувається належним чином, діють юридичні механізми захисту порушених прав, у зв'язку з чим рівень недобросовісності учасників майнового обороту значно зменшується. У свою чергу розробленість інституту відповідальності впливає на майновий оборот одразу двома напрямками, по-перше, здійсненням превентивного впливу на учасників правовідносин, які починають усвідомлювати негативність порушення ними приписів законодавства і потужний економічний ефект, який справляють на них відповідні санкції, по-друге, в майновому обороті можна простежити закономірність, що чим чіткіше врегульовуються відносини з притягнення особи до відповідальності за порушення вимог законодавства, тим менше у юрисдикційних органів залишається «люфту» в реалізації дискреційних повноважень, а тому і справляння незаконного впливу на учасників майнових правовідносин.

Важливу роль на фондовому ринку виконують торговці цінними паперами, які є основними посередниками й безпосередніми учасниками правовідносин, що опосередковують зведення попиту і пропозиції й забезпечують інвестиційну безпеку для операцій з фінансовими інструментами, для яких в цілому характерний підвищений майновий ризик. У зв'язку з цим відносини між торговцем цінними паперами й іншими учасниками ринку, підстави притягнення до відповідальності порушення вимог законодавства з торгівлі цінними паперами потребують належної регламентації з метою створення необхідних правових гарантій при вчиненні операцій на фондовому ринку

Аналіз останніх досліджень. Питання відповідальності і захисту прав учасників майнового обороту завжди посідали особливе місце в наукових дослідженнях вчених правників, оскільки наведені правові явища виконують дуже важливі функції в такому обороті. Цим питанням в своїх роботах приділяли належну увагу такі вчені як О. М. Вінник, Д. В. Задихайло, В. К. Мамутов, В. В. Резнікова, О. А. Файер, В. С. Щербина. Питання участі в правовідносинах професійних учасників ринку цінних паперів, зокрема й торговців цінними паперами, висвітлювали на сторінках своїх праць такі вчені як С. В. Глібко, О. В. Дідич, О. В. Кологойда, В. С. Мілаш, О. М. Музичук, А. В. Попова, Н. Я. Якимчук, В. Л. Яроцький та ін. Проте актуальними залишаються питання відповідальності торговця цінними паперами як професійного учасника фондового ринку.

Мета статті – визначити на підставі наукових положень та судової практики України сутність й ознаки професійної відповідальності торговців цінними паперами.

Виклад основного матеріалу. При вирішенні питання відповідальності торговця цінними паперами за вчиненні порушення прав інших учасників правовідносин і порушення вимог положення нормативно-правових актів, що регламентують порядок здійснення професійної діяльності на фондовому ринку, необхідно враховувати, що воно має багатогранний характер, оскільки підпадає під вплив одразу декількох факторів. По-перше, торгівля цінними паперами є професійною діяльністю на фондовому ринку, що впливає на характер відповідальності відповідного суб'єкта й окреслює специфіку існування специфічного зв'язку між ним і спеціальними контролюючими органами; по-друге, ця діяльність підлягає ліцензуванню, у зв'язку з чим на її реалізацію також поширюються відповідні положення ліцензійного законодавства, порушення яких передбачає застосування до особи відповідних заходів впливу; по-третє, торгівля цінними паперами має ознаки фінансових послуг, що також необхідно враховувати при визначенні характеру відповідальності відповідного суб'єкта. Як зазначив з цього приводу Д. В. Задихайло: «чинне законодавство України не містить цілісного механізму державного регулювання ринкових економічних відносин. Дійсно, деякі засоби такого регулювання та відповідні механізми їх застосування врегульовано в окремих законах України, але системного органічного механізму, що був би ефективним і мінімізував можливість зловживання правом та корупційних дій, сьогодні не існує» (Задихайло, 2005, с. 156–157).

При цьому специфіки цієї ситуації надає ще й та обставина, що торговець цінними паперами може нести «подвійну» відповідальність. За вчинення порушення у договірних відносинах з клієнтом (особою, яку представляє агент) або з іншими учасниками правовідносин, в яких він виступає посередником або учасником, торговець цінними паперами може нести майнову відповідальність в залежності від характеру вчинюваного порушення. У свою чергу, за недодержання вимог законодавства у сфері здійснення діяльності з торгівлі цінними паперами, порядку надання фінансових послуг, ліцензійного законодавства відповідна особа може нести специфічні адміністративні санкції в межах публічно-правового примусу.

В цілому необхідно відзначити, що адміністративісти зазначають, що ліцензування можна віднести до правових форм виконавчої діяльності, позаяк воно оформлюється і здійснюється на основі правового акту (ліцензії), що спричиняє наслідки у формі виникнення правовідносин між ліцензіатом і органом виконавчої влади, що видав ліцензію (контроль з боку органу, що здійснює ліцензування, можливість притягнення ліцензіата до адміністративної відповідальності в разі порушення ліцензійних умов) (Петров, 2011, с. 172). Враховуючи зазначене, в наступних наукових дослідженнях пропонуємо побудувати розгляд характеру відповідальності торговця цінними паперами саме в аспекті відносин, що складаються між торговцем і клієнтом та / або іншими

учасниками ринку в межах надання посередницьких послуг, а також відносин з третіми особами в частині дотримання вимог нормативно-правових актів.

Як справедливо відмічає О. А. Файер, юридична відповідальність являє собою одну з форм державно-примусового впливу на порушників норм прав, яка полягає в застосуванні до них передбачених законом санкцій – мір відповідальності, що тягнуть за собою додаткові несприятливі наслідки (Віхров, 2012, с. 627). Рівна для всіх юридична відповідальність є необхідною запорукою законності та гарантією дотримання справедливості (Мелех, 2012, с. 26). Варто погодитися і з Є. В. Петровим, що інститут господарсько-правової відповідальності є доволі молодим правовим утворенням, у зв'язку з чим його не можна вважати повністю вивченим з наукового погляду (Петров, 2012, с. 722). В юридичній літературі господарсько-правова відповідальність розглядається як застосування господарських санкцій, що здійснюється за допомогою державного примусу і виражається у суспільному осуді винного правопорушника і покладенні на нього додаткових обтяжень майнового характеру або у позбавленні його суб'єктивного права (Шевченко, 2005, с. 179]. При цьому державний примус є однією з визначальних ознак відповідальності, оскільки характеризується як такий засіб, котрий застосовується лише до конкретних суб'єктів права, котрі порушили юридичні норми (Ровинський, 2010, с. 36).

Питання підстав господарсько-правової відповідальності і її мір визначено положеннями ГК України досить чітко і однозначно. Частиною першою статті 216 такою підставою визначено правопорушення у сфері господарювання. Що ж стосується мір відповідальності, то ними є відшкодування збитків (глава 25), штрафні та оперативно-господарські санкції (глава 26) і адміністративно-господарські санкції (глава 27) [31, розділ V]. При цьому необхідно відзначити, що питання підстав господарсько-правової відповідальності вирішене більш чітко, ніж відповідальності цивільно-правової, на чому не раз наголошувалося в юридичній літературі (Батожська, 2012, с. 325; Подцерковний, 2021, с. 593].

Досліджуючи господарсько-правову відповідальність професійних учасників ринку цінних паперів, А. В. Попова цілком обґрунтовано відзначає, що аналіз чинного законодавства України дає підстави умовно поділити порушення вимог законодавства про професійних учасників ринку цінних паперів на чотири групи: I. Порушення правил діяльності на ринку цінних паперів; II. Порушення ліцензійних умов; III. Порушення вимог законодавства з питань запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; IV. Порушення вимог правил саморегулювальної організації (Попова, 2005, с. 159).

Однак в запропонованому нами поділі правовідносин на договірні і позадоговірні – зазначені порушення стосуються саме другого типу. При цьому порушення у відносинах першого типу характеризуються невиконанням або неналежним виконанням договору, укладеного між торговцем цінними паперами й іншим учасником ринку.

Варто звернути увагу саме на те, що порушене нами питання стосується так званої професійної відповідальності торговця цінними паперами. Аналізуючи особливості професійної діяльності на ринку цінних паперів, О. А. Файер зазначає: «професійну відповідальність у самому загальному вигляді можна визначити як відповідальність особи, яка здійснює професійну діяльність, виражену в формі обов'язку відшкодувати шкоду, спричинену третій особі в процесі здійснення професійної діяльності». При цьому, вчена зазначає, що професійна відповідальність має ряд специфічних ознак, зокрема, завжди застосовується до фізичних та юридичних осіб, які здійснюють професійну діяльність на платній основі та на підставі документу дозвільного характеру, а саме: ліцензії або дозволу на здійснення відповідного виду професійної діяльності, які видаються спеціально Уповноваженим органом; особа, яка здійснює професійну

діяльність, несе професійну відповідальність за дії (бездіяльність), вчинені (допущені) протягом дії відповідного документа (ліцензії, дозволу), який встановлює право суб'єкта здійснювати професійну діяльність протягом визначеного періоду часу; характерною ознакою професійної відповідальності є часовий інтервал між наданням професійних послуг та настанням шкоди внаслідок професійних помилок, недбалості та упущень, яких припустився професіонал при здійсненні ним професійної діяльності. При цьому вчена відстоює позицію, що професійна відповідальність, як правило, носить договірний характер (але не виключаються випадки, коли професійна діяльність може носити недоговірний характер). Як результат наукового аналізу професійної відповідальності, нею розглядається в якості застосування до фізичної або юридичної особи, яка здійснює професійну діяльність на підставі ліцензії або дозволу уповноваженого органу на її здійснення, у випадку завдання нею шкоди третім особам при невиконанні або неналежному виконанні своїх професійних обов'язків, заходів державного примусу у вигляді санкцій (додаткових обтяжень), направлених на відновлення порушеної майнової та/або особистої сфери особи (Файєр, 2009, с. 628–629, 631).

Не заперечуючи зазначеного висновку, відмітимо, що на наше переконання, сутність професійної відповідальності торговця цінними паперами чітко розкривається в межах господарських санкцій, але не в межах його договірної відповідальності перед клієнтом. Варто констатувати, що приватноправові механізми і, перш за все, принцип свободи договору, дають право відповідним суб'єктам встановити власні механізми відповідальності, що природно пов'язані з нею. У зв'язку з чим, будь-яка договірна відповідальність, яку несе торговець цінними паперами, обов'язково пов'язується з його професійною діяльністю, якщо у відповідних правовідносинах він виступав саме як торговець цінними паперами, а не в іншому правовому статусі.

З цього приводу варто відмітити випадок із судової практики, який наочно демонструє характер взаємозв'язку між учасниками правовідносин, що складаються у сфері торгівлі цінними паперами. З преамбули справи № 5023/2212/12, яка розглядалася господарським судом Харківської області і Харківським апеляційним господарським судом вбачається, що позивач (ФОП Гайдар) уклав 06 січня 2006 року з відповідачем (ТОВ «Тера») договір доручення № 3, яким передбачався обов'язок позивача зі здійснення пошуку та викупу векселів на користь відповідача. В подальшому цей договір став предметом спору, а позивач вимагав визнання його недійсним, зокрема на тій підставі, що в момент його укладення не мав відповідної ліцензії на здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів, зокрема діяльності з торгівлі цінними паперами. З цього приводу Харківський апеляційний господарський суд у своїй постанові від 08 жовтня 2012 року зазначив наступне: «Судом встановлено, що зобов'язання повіреного ФОП Гайдар по договору доручення з пошуку та викупу векселів не виконані, у зв'язку з чим відсутній факт здійснення операції з цінними паперами, отже, відсутній факт придбання та / або передання повіреним цінних паперів довірителю.

За умов відсутності факту проведення ліцензованої операції немає також і ознак здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів, що потребує ліцензії.

У зв'язку з цим суд вирішив, що відсутність у позивача ліцензії в момент підписання договору доручення № 3 не може ототожнюватися з неможливістю отримання ним ліцензії у подальшому під час виконання договору, а саме, під час здійснення самих операцій із цінними паперами. За таких обставин колегія суддів апеляційної інстанції дійшла висновку про правомірну і обґрунтовану відмову ФОП Гайдар місцевим господарським судом у задоволенні позову, оскільки останнім не доведено суду недійсність правочину, а саме, договору № 3 від 01 червня 2006 року, та

не надано відповідних належних доказів на підтвердження своїх вимог» (Господарський суд та апеляційний господарський суд Харківської області, 2012).

Наведене рішення суду чітко демонструє, що, укладаючи договір, реалізація якого передбачає існування у зобов'язаної особи певного правового статусу, за умови, що на час настання моменту виконання обов'язку він не набув його, не звільняє його від договірної відповідальності. Така особа повинна відповідати в межах «заявленого правового статусу». Однак, якщо відповідний суб'єкт не вчинив жодних дій для реалізації обов'язків, які передбачають набуття визначеного правового статусу, тобто не вчинив дій, реалізація яких передбачає існування статусу, без його набуття, то в такому разі застосування адміністративно-господарських санкцій до такого суб'єкта не представляється можливим.

Зазначене вище підтверджується також Постановою Верховного Суду України від 22 листопада 2017 року у справі №405/2286/15-ц, якою рішення суду про визнання недійсним договору про фінансовий лізинг залишено без змін, оскільки відповідно до п.11–1 ст.4, п.4 ч.1 ст.4 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» діяльність з надання будь-яких фінансових послуг, що передбачають пряме або опосередковане залучення фінансових активів від фізичних осіб, може здійснюватися лише фінансовими установами після отримання відповідної ліцензії, а послуга з адміністрування фінансових активів для придбання товарів у групах є фінансовою послугою. Суди не встановили наявності ліцензії у відповідача для здійснення фінансових послуг щодо залучення фінансових активів від фізичних осіб, що свідчило про відсутність такого дозволу (ліцензії) та суперечило вимогам законодавства (Верховний Суд, 2017).

Ще одним цікавим прикладом є Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 05 лютого 2019 року по справі № 904/322/18. Розглянувши касаційну скаргу Відповідача 2 (Компанія «Ментікто Холдінгс Лімітед») на постанову Дніпропетровського апеляційного господарського суду від 10 вересня 2018 року та рішення Господарського суду Дніпропетровської області від 08 травня 2018 року, колегія суддів зазначила, що судами не досліджувалися обставини наявності у сторони договору (комісіонера, що придбав акції за дорученням комітента ТОВ «Проско Ресурси») відповідної ліцензії. Отже, висновки судів про відчуження цінних паперів за оспорюваним правочином за відсутності набуття продавцем права власності на акції ВАТ «Просянський гірничо-збагачувальний комбінат» зроблено без дослідження спеціальних норм, які регулюють укладення та виконання договорів купівлі-продажу цінних паперів, внаслідок чого їх визнано помилковими (Верховний суд, 2019).

Отже, на нашу думку, єдиною ознакою професійної відповідальності торговця цінними паперами є її настання у зв'язку з реалізацією функції професійного учасника ринку цінних паперів. Ми повністю погоджуємося з О. А. Файєр, що професійна відповідальність повинна носити підвищений характер за своїм обсягом (Файєр, 2009, с. 629), однак варто пам'ятати і про те, як ми зазначили, що фінансові послуги надаються в межах ринку фінансових послуг, у зв'язку з чим споживач таких послуг може обрати зручний для нього варіант правовідносин серед цілої низки пропозицій на ринку. Встановлення більш суворої відповідальності виробника послуг порівняно з іншими учасниками правовідносин не означає, що його відповідальність є професійною, а відповідальність інших виробників послуг – ні. Виробник фінансових послуг відповідає за порушення договору з клієнтом на тих самих засадах, що й перевізник за договором перевезення або зберігач за договором зберігання, незалежно від того чи є вони професійними учасниками майнового обороту або ж ні. Хоча, незважаючи на це, можна стверджувати, що підставами для господарсько-правової відповідальності можуть бути

«професійні» порушення, які властиві лише здійсненню відповідного виду діяльності. Враховуючи це, на нашу думку, професійну відповідність торговця цінними паперами можна розмежувати на загальну і спеціальну. Загальна характеризується вчиненням загальних договірних порушень, які характерні для всіх правовідносин подібного типу, наприклад порушення обов'язків виробника послуг. У свою чергу, спеціальні професійні порушення характеризуються специфікою в межах конкретних правовідносин і властиві лише сфері фінансових послуг і торгівлі цінними паперами. При цьому відповідальність за такі порушення може мати форму господарських санкцій. Прикладом таких порушень є маніпулювання на ринку цінних паперів. Таке порушення є підставою для застосування до особи адміністративно-господарських санкцій, а також бути підставою для визнання відповідного договору недійсним.

Правочини, що вчинятимуться торговцем цінними паперами без отримання відповідної ліцензії, якщо її отримання є обов'язковим для вчинення відповідного типу правочинів, є підставою для визнання їх недійсними на підставі статті 227 ЦК України (Цивільний кодекс України, 2003).

Крім того, необхідно враховувати, що торговцю цінними паперами як суб'єкту правовідносин, який здійснює діяльність в статусі юридичної особи характерна організаційна єдність. Це означає, що юридична особа функціонує в якості системи налагоджених зв'язків, установлених між окремими структурними елементами правосуб'єктної організації. Кожна дія / бездіяльність, якою порушується суб'єктивне право іншого учасника господарських/цивільних відносин, є, власне, дією / бездіяльністю зазначеної юридичної особи. І ця юридична особа має нести самостійну відповідальність за вказані вище дії. Іншими словами, незважаючи на те, що торгівлю цінними паперами може здійснювати конкретна фізична особа, за її дії відповідає юридична особа – торговець цінними паперами.

Висновки:

1) Сутність професійної відповідальності торговця цінними паперами чітко розкривається в межах господарських санкцій, але не в межах його договірної відповідальності перед клієнтом. Варто констатувати, що приватноправові механізми і, перш за все, принцип свободи договору, дають право відповідним суб'єктам встановити власні механізми відповідальності, що природно пов'язані з нею. У зв'язку з чим, будь-яка договірна відповідальність, яку несе торговець цінними паперами, обов'язково пов'язується з його професійною діяльністю, якщо у відповідних правовідносинах він виступав саме як торговець цінними паперами, а не в іншому правовому статусі.

2) Юридична відповідальність торговця цінними паперами характеризується професіональністю його діяльності, адже настає у зв'язку з її здійсненням. Незважаючи на це, сутність професійної відповідальності розкривається в аспекті поділу господарських правопорушень на загальні і спеціальні. Загальні – характеризуються невиконанням або неналежним виконанням договірних зобов'язань певного роду, зокрема з надання послуг, і не обмежуються сферою надання послуг фінансових. Йдеться про порушення зобов'язання в якості виробника послуг. Спеціальні правопорушення характеризуються вчиненням протиправних діянь, характерних лише для торговця цінними паперами як учасника фондового ринку. Такими порушеннями є маніпулювання на фондовому ринку, порушення ліцензійних умов тощо.

Перспективи подальших розвідок питання відповідальності торговця цінними паперами вбачаються в розгляді характеру відповідальності торговця цінними паперами в аспекті відносин, що складаються між торговцем і клієнтом та / або іншими учасниками ринку в межах надання посередницьких послуг, а також відносин з третіми особами в частині дотримання вимог нормативно-правових актів.

Бібліографічний список

- Батошська, О. В., 2012. Порушення зобов'язання як підстава цивільно-правової відповідальності. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*, 1(56), с. 320–325.
- Верховний Суд, 2017. Постанова від 22.11.2017 у справі 405/2286/15-ц. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. [онлайн] Доступно: <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71042710>>
- Верховний Суд, 2019. Постанова від 05.02.2019 у справі 904/322/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. [онлайн] Доступно: <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79748281>>
- Віхров, О. П., 2012. Адміністративно-господарські санкції як гарантія права суб'єктів господарювання на економічну безпеку. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 3, с. 216–220.
- Господарський суд та апеляційний господарський суд Харківської області, 2012. Рішення у справі 5023/2212/12. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. [онлайн]. Доступно: <<http://www.reyestr.court.gov.ua>>.
- Задихайло, Д. В., 2005. Держава та економічне ринкове середовище: господарсько-правовий контекст. *Вісник Академії правових наук України*, 3(42), с. 149–161.
- Мелех, Л. В., 2012. Юридична відповідальність як один з видів гарантії законності: історико-правовий аспект. *Митна справа*. 6(84), ч. 2, кн. 1, с. 22–27.
- Петров, Є. В., 2011. Від господарських до адміністративно-господарських правовідносин: деякі аспекти становлення наукової концепції. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 4(47), с. 167–173.
- Петров, Є. В., 2012. Чи є господарсько-правова відповідність інститутом адміністративно-господарського права? *Форум права*. 4, с. 722–728 [онлайн]. Доступно: <<http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-4/12pevagr.pdf>>.
- Подцерковний, О. П., 2021. Спроби знищення господарського кодексу – потреби суспільства чи війна наукових шкіл? *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України)*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, Одеса, 21 травня 2021 р. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», т. 2. с. 591–594 [онлайн]. Доступно: <<http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/15233/%D0%9F%D0%BE%D0%B4%D1%86%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%9E.%D0%9F..pdf?sequence=1&isAllowed=y>>
- Попова, А. В., 2005. Господарсько-правова відповідальність професійних учасників ринку цінних паперів. *Університетські наукові записки*. 3(15), с. 159–164.
- Ровинський, Ю. О., 2010. Поняття та види державного примусу. *Держава і право*. 49, с. 35–41.
- Файер, О. А., 2009. Поняття професійної відповідальності та підстави її виникнення. *Форум права*. 3, с. 627–633 [online]. Доступно: <<http://nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09foariv.pdf>>.
- Цивільний кодекс України № 435-IV, 2003. *Відомості Верховної Ради України*, 40–44. ст. 356 (зі змінами).
- Шевченко, Н. М., 2005. Адміністративно-господарські санкції в системі правової охорони. *Актуальні проблеми держави і права*. 25, с. 317–321.

References

- Batozhska, O. V., 2012. Porushennia zoboviazannia yak pidstava tsyvilno-pravovoi vidpovidalnosti [Breach of obligation as a basis for civil liability]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, 1(56), s. 320–325.

- Faiier, O. A., 2009. Poniattia profesiinoi vidpovidalnosti ta pidstavy yii vynyknennia [The concept of professional responsibility and the reasons for its occurrence]. *Forum prava*. 3, s. 627–633. [online]. Available at: <<http://nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09foapiv.pdf>>
- Hospodarskyi sud ta apeliatsiyni hospodarskyi sud Kharkivskoi oblasti, 2012. Rishennia u spravi 5023/2212/12 [Decision in case 5023/2212/12]. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen* [online]. Available at: <<http://www.reyestr.court.gov.ua>>.
- Melekh, L. V., 2012. Yurydychna vidpovidalnist yak odyn z vydiv harantii zakonnosti: istoryko-pravovyi aspekt [Legal responsibility as one of the types of guarantee of legality: historical and legal aspect]. *Mytna sprava*. 6(84), ch. 2, kn. 1, s. 22–27.
- Petrov, Ye. V., 2012. Chy ye hospodarsko-pravova vidpovidnist instytutom administratyvno-hospodarskoho prava? [Is economic and legal compliance an institution of administrative and economic law?] *Forum prava*. 4, s. 722–728 [online]. Available at: <<http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-4/12pevagp.pdf>>
- Petrov, Ye. V., 2011. Vid hospodarskykh do administratyvno-hospodarskykh pravovidnosyn: deiaki aspekty stanovlennia naukovoï kontseptsii [From economic to administrative-economic legal relations: some aspects of the formation of a scientific concept]. *Problemy pravoznavstva ta pravookhoronnoi diialnosti*, 4(47), s. 167–173.
- Podtserkovnyi, O. P., 2021. Sproby znyshchennia hospodarskoho kodeksu – potreby suspilstva chy viina naukovykh shkil? [Attempts to destroy the economic code - the needs of society or the war of scientific schools?] *Nauka ta suspilne zhyttia Ukrainy v epokhu hlobalnykh vyklykiv liudstva u tsyfrovu eru (z nahody 30-richchia proholoshennia nezalezhnosti Ukrainy ta 25-richchia pryiniattia Konstytutsii Ukrainy)* : materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, Odesa, 21 travnia 2021 r. Odesa : Vydavnychiy dim «Helvetyka», vol. 2. s. 591–594 [online]. Available at: <<http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/15233/%D0%9F%D0%BE%D0%B4%D1%86%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%9E.%D0%9F..pdf?sequence=1&isAllowed=y>>
- Popova, A. V., 2005. Economic and legal responsibility of professional participants in the securities market]. *Universytetski naukovi zapysky*. 3(15), s. 159–164.
- Rovynskiy, Yu. O., 2010. Poniattia ta vydy derzhavnoho prymusu [Concepts and types of state coercion]. *Derzhava i pravo*. 49, s. 35–41.
- Shevchenko, N. M., 2005. Administratyvno-hospodarski sanktsii v systemi pravovoi okhorony [Administrative and economic sanctions in the system of legal protection]. *Aktualni problemy derzhavy i prava*. 25, s. 317–321.
- Tsyvilnyi kodeks Ukrainy № 435-IV [Civil Code of Ukraine No. 435-IV], 2003. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 40–44. st. 356 (zi zminamy).
- Verkhovnyi Sud, 2017. Postanova vid 22.11.2017 u spravi 405/2286/15-ts [Resolution dated 05.02.2019 in case 904/322/18]. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. [online] Available at: <<http://www.reyestr.court.gov.ua>>
- Verkhovnyi Sud, 2019. Postanova vid 05.02.2019 u spravi 904/322/18 [Resolution dated 05.02.2019 in case 904/322/18]. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. [online] Dostupno: <<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79748281>>
- Vikhrov, O. P., 2012. Administratyvno-hospodarski sanktsii yak harantiia prava subiektiv hospodariuvannia na ekonomichnu bezpeku [Administrative and economic sanctions as a guarantee of the right of business entities to economic security]. *Problemy pravoznavstva ta pravookhoronnoi diialnosti*. 3, s. 216–220.
- Zadykhailo, D. V., 2005. Derzhava ta ekonomichne rynkove seredovyshche: hospodarsko-pravovyi kontekst [State and economic market environment: economic and legal context]. *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy*, 3(42), s. 149–161.

Стаття надійшла до редакції 24.12.2021.

D.O. Lisova

**THE ESSENCE OF PROFESSIONAL RESPONSIBILITY
DEALER IN SECURITIES**

The article examines the issue of the responsibility of a securities trader on the stock market of Ukraine. It is emphasized that, firstly, securities trading is a professional activity on the stock market; secondly, the activity of a securities trader is subject to licensing, in connection with which its implementation is also subject to the relevant provisions of the licensing legislation, the violation of which involves the application of appropriate measures of influence to the person; thirdly, trading in securities has the characteristics of financial services, which must also be taken into account when determining the nature of the liability of the relevant entity. It is emphasized that a securities trader can bear "double" responsibility: for committing a violation in contractual relations with a client or other participants in legal relations, a securities trader can bear property liability, for non-compliance with the requirements of legislation in the field of securities trading activities - bear specific administrative economic sanctions within the limits of public and legal coercion. Scientific approaches to determining the nature of the securities trader's responsibility, the concept of "professional responsibility", are analyzed. A study of the economic and legal responsibility of professional participants in the securities market is conducted, examples from the judicial practice of Ukraine are given. The essence and signs of the professional responsibility of a securities trader are established, the division of the professional responsibility of a securities trader into general and special is revealed. It is emphasized that the lack of a license of a securities trader indicates the absence of signs of professional activity in the securities market, as well as the fact that transactions made without obtaining a license may be declared invalid.

Key words: *securities trader, professional stock market participant, economic and legal responsibility, professional responsibility, securities market, offenses, securities trading activities.*